

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

VI. évfolyam 50. szám, január 2008 рікник VI. число 50, януар

Hodinka Antal

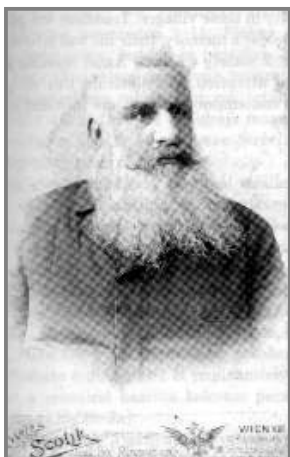
a kárpátaljai ruszinok történetének legeredményesebb és legsokoldalúbb kutatója, tudósa

1864. január 12. Lodomér (Zemplén vármegye) – 1946. július 15. Budapest

Gazdag munkássága felöleli a ruszinok egyháztörténetét, gazdaság és szociális történetét, néprajzát, folklórját, nyelvét stb. Egész élete során gyűjtötte a ruszin nyelvemlékeket, kiadta Olsavszky Mánuel püspök nyelvészeti szempontból is értékes levelezését. Értékes könyvben tette közzé Rákóczi Ferenc fejedelem ruszin jobbágynak névsorát. Felsorolták azokat a jobbágyokat, akik részt vettek az 1703-1711-es szabadságharcban. A nagy tudós meggyőződése volt, hogy a kárpátaljai ruszinoknak saját, népnyelvükön lehet csak az irodalmi nyelvet kifejleszteni, ezért számos dolgozatát a ruszinok körében leginkább elterjedt és a legrégebb „u-zó” nyelvjárásban írta. Hodinka Antal alapos bibliográfiájából, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kéziratárában őrzött nagy mennyiségű kéziratok hagyatékából egyértelműen kitűnik, hogy élete végéig gyűjtötte az adatokat, a ruszinok teljes történetét feldolgozó monográfiához.

A továbbiakban idézzük fel, a ruszin és a magyar tudományt egyaránt gazdagító, jeles tudós életrajzi adatait.

Mint a címsorban is jeleztük, Hodinka Antal 1864. január 12.-én született görög katolikus papi családban, a Zemplén vármegyei Lodomér községben. Az ungvári Királyi Katolikus Gimnáziumban 1882-ben érettségizett, utána Ungváron és Budapesten folytatta teológiai tanulmányait. 1896-ban szerez teológiai diplomát. 1888-ösztől egy évig a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárában szláv kéziratok rendezésén dolgozik. 1889-90-ben Szeklencén, ruszin néprajzi és nyelvi gyűjtést folytat. 1890-91-ben állami

Hodinka Román (1836-1913)

Hodinka Antal (1864-1946)

ösztöndíjasként Bécsben, az ottani egyetem szláv filológiai intézetében és az osztrák Történetkutató Intézetben diplomatikai, paleográfiai és szlavisztikai tanulmányokat végez. 1891-ben a budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karán doktorátust szerez szláv filológiából, magyar történetből és oklevéltanból. 1891-92-ben, Thallóczy Lajos történész beosztottjaként a bécsi közös osztrák-magyar Pénzügyminisztérium levéltárában dolgozik, majd 1892-1906 közötti időszakban, Ferenc József császári és királyi hitbizományi magánkönyvtárának egyetlen magyarországi könyvtárosa. 1905-ben a budapesti Pázmány Péter Egyetem Bölcsészkarán magántanári képesítést nyert: a magyar és szláv történelmi érintkezések

tárgyköréből. 1906-tól a pozsonyi Jogakadémia, 1916-tól pedig ugyanott, az Erzsébet Tudományegyetem professzora. 1920-ban, egyetemével együtt, elhagyja Pozsonyt és átmenetileg Budapestre, majd 1923-tól Pécsen dolgozik, ahol az 1932-33-as tanévben, az ott újraélesztett Erzsébet Tudományegyetem rektorává választják. 1934-ben Budapestre költözik nyugdíjasként, itt folytatja tudományos munkáját. 1941-43-ban, tudományos akadémiai funkciót is betöltő Kárpátaljai Tudományos Társaság első elnöke. A Magyar Tudományos Akadémia 1910-ben levelező, 1933-ban rendes tagjává választotta. 1946. július 15.-én hunyt el Budapesten.

*Forrásanyag:
Udvari István professzor*

Kárpátaljai Tudományos Társaság

Milyen szerepet vállalt a Kárpátaljai Tudományos Társaság, amelynek első elnöke Hodinka Antal volt?

Kiemelt jelentőségénél fogva érdemesebb közelebbről is áttanulmányozni, megismerni akkori tevékenységét.

A Kárpátaljai Tudományos Társaságot (KTT) Kozma Miklós, Kárpátalja kormányzói biztosa javasolta létrehozni. Ungváron a kormányzósági palotában alakult meg 1941. január 26.-án. Megjelentek: Sztojka Sándor, munkácsi püspök, Ilniczky Sándor, nagyrépost-főtanácsadó, Gyurits Gyula, az ungvári Közigazgatási Kirendeltség vezetője, Simonkai Gyula, a Latorca RT. Vezérigazgatója, Kontratovics Ireneusz, őrdarmai görög katolikus pap, szentszéki tanácsos, aki a korelnöki tiszteletet töltötte be. Megnyitó beszédet Kozma Miklós kormányzói biztos mondott. A Tudós Társaság alakuló ülésén Kozma kijelentette, hogy e lépés „...nem kormányzati és még kevésbé politikai célokra, hanem tisztán és kizárólag a kárpátaljai és rutén nép kulturális érdekeinek szolgálatára tételt.” Elhárította magát, hogy a közelmúltról, a csehszlovák korszakról beszéljen. Ehelyett a társaság működési feltételei között az első helyen leszögezte: „A Tudományos Társaság munkájától távol kell maradnia minden nem tudományos, nem irodalmi, nem művészeti vonatkozásnak, tehát semmi néven nevezendő napi politikának a társaság keretein belül helye nem lehet és nincs”. A másik feltételt így fogalmazta meg: „... a ruténság önálló népi gondolatának, sajátos kultúrájának és nyelvének szolgálata nyílt és egyenes úton.” A társaság céljára Kozma kormányzati helyekről, a Rádiótól, a Hangyától stb. 16-ezer pengőt gyűjtött össze a tudományos célok támogatására és könyvkiadásra. Azonnal hozzákezdett a társaság könyvtárának megszervezéséhez is. Végül, említett beszédében politikai hitvallását e kérdésben, Kárpátalja népe nevében így rögzítette: „A nép valami olyanra vágyik, ami ne legyen más, mint ő maga, vagyis rutén, vagy ahogy saját nyelvén mondja: ruszin, aki saját önálló, független és népi kultúráját., a szentistváni gondolat államjogi, erkölcsi és etikai, a magyar-rutén teljes egymásra utaltság praktikuma keretében kívánja megoldani.” A társaságnak jó munkát kívánó utolsó mondatát a szónok ruszin nyelven mondta el. A kormányzói biztos emellett támogatta a ruszin zenei életet, különösképpen a tanítói és a görög katolikus egyházi kórust,

üdvözölte a tervezett budapesti „Ruszin est” megszervezését és kezdeményezte egy kárpátaljai művésztelep létrehozását, valamint azt, hogy 1941-ben, az egy ideje már rendszeres művészeti heteket Ungváron rendezzék meg.

A KTT 35-főre tervezett tagságából 27-t jegyeztek be az alakuláskor, három szakosztályba: tudományos, művészeti és néprajzi, ruszin nyelvi és irodalmi. Tagok: Bonkáló Sándor, Gerevich Tibor, Hodinka Antal, Illés József, Kniezsa István, Melich János, Ortutay Gyula egyetemi tanárok. Erdélyi Béla, Koczka András, Manajló Fedor Tivadar-festőművészek. A görög katolikus egyházból: Ilniczky Sándor, Kontratovics Ireneusz, Hladonik István, székeseg-

házi karnagy. Azonnal két-nyelvű folyóiratot indítottak: Zorja-Hajnal címen (1941-43). 1944-évi kézirata is elkészült, de már nem jelenhetett meg, lelőhelye ismeretlen.

A Kárpátaljai Tudományos Társaság elnökévé: Hodinka Antalt választották, alelnöké Kontratovics Iréneuszt, az irodalmi és nyelvi szakosztály vezetőjévé – Ilniczky Sándort. Alakulása után egy hónappal Budapesten ülésezett a KTT, amikor is elhatározták, hogy kiadványaikat a máramarosi ruszin népi nyelvre támaszkodó irodalmi ruszin nyelven jelentetik meg. Az 1941. május 25.-én, a Művészeti Hetek keretében Ungváron, a Drugeth-téri székházban tartott első díszközgyűlésen megjelent Hóman Bálint kultuszminiszter is. A KTT első másfél éve alatt 24-kötetet adott ki, több száz irodalmi-zenés estet, ismeretterjesztő előadást, tanulmányutakat szervezett. A kormánybiztos javaslatára, havonta 30 ruszin tanárt és tanítót küldtek Budapestre tanulmányútra.

1942-ben, Hodinka Antal egészségi állapota miatt lemondott. Az elnök: Ilniczky Sándor lett, ekkor dísztagjává fogadta Tomcsányi Vilmos Pált, az új kormányzói biztost és Sztojka Sándor munkácsi püspököt. Tevékenységéről, Magyarország megszállása, 1944. március 19.-e után, már nem sokat tudunk. A szovjet megszállás után működésének már nyoma sincs. Vezetőit meghurcolták: Ilniczky Sándor elnököt 1947-ben kényszermunkatáborban, Harajda János ügyvezető igazgatót 1944. december 13.-án börtönben ölték meg. A KTT vagyonát (székház, nyomda, könyvtár stb.) 1945. március 7.-én államosították. Ezzel megszűnt a ruszin-magyar tudományos élet, a ruszin-magyar együttélés lehetőségei csorbulnak.

Forrásanyag:

Botlik József és Ormos Mária könyvei alapján.

Dicsőséges őseink, példaképeink Bacsinszky András püspök

1732. november 14. Benetine, Ung megye – 1809. december 19. Ungvár

Munkácsi görög katolikus püspök volt, a XVIII. Századi ruszin történelem és művelődés kiemelkedő alakja. Apja, Ung megyei lelkész volt. Iskoláit az ungvári jezsuitáknál kezdte, teológiai tanulmányait a nagyszombati papneveldeben végezte. Pappá szentelése után Hajdúdorogon lett lelkész, esperes és főesperes. Tizenkét évet töltött itt, ezután került Ungvárra. Kanonoki minőségben járt Mária Teréziánál, s annyira megnyerte a kegyét, hogy főnökének elhunytá után, 1772-től munkácsi püspökké nevezte ki. Mária Terézia, az Ungváron eltörölt jezsuita rend zárdáját, templomát, a hozzá tartozó épületeket, kerteket és a várat, a munkácsi püspökségnek adományozta. Tetemes anyagi ráfordítással görög katolikus templomná és püspöki lakhellyé alakították át. Az ungvári várbán papneveldét hoztak létre, s negyven növendékre való jövedelemmel látták el. Az új görög katolikus székesegyházat 1780. október 15.-én szentelték fel, gróf Andrássy István püspök jelenlétében. A

püspöki székhelyet, a káptalannal együtt 1777-ben Ungvárra helyezték át, de a régi nevét – Munkácsi Egyházmegye és Munkácsi Görög Egyesült Püspökség – megtartották.

Bacsinszky – nagy műveltségű, széles látókörű személyiség, tudós ember volt. Mindent megtett az egyházmegye tekintélyének növelése érdekében. Ungváron gazdag könyvtárat alapított. Liturgikus ósláv nyelven kiadta a Bibliát. Sokat fáradozott a rutén anyanyelvű oktatás megszervezéséért. Levelezést folytatott Kazinczy Ferencsel, aki abban az időben a kassai tankerület felügyelője volt. Több tehetséges ifjú továbbtanulását pártfogolta. Könyvtárában ösnyomtatványokat, ritka kiadványokat, számos Moszkvában, Kijevben, Lembergben megjelent könyvet őrzött.

*Forrásanyag: Kárpátaljai
Művelődéstörténeti Kislexikon, Keresztyén Balázs*

Kárpát-medencei keresztikötődések

Botlik József, kiváló magyar író, történész, teológus 1949. január 15.-én született. Tudományos munkájának nagy részét szentelte Kárpátalja múltjának, jelenének feldolgozására, kutatásaira. A ruszin- magyar együttélés és a görög katolikus egyháztörténet legjobb magyarországi ismerője. Születésének évfordulóján szeretettel köszöntjük és további alkotói sikereket kívánunk! Az alábbiakban, születésnapjára emlékezve és mindannyiunk hasznára, részleteket közlünk egyik számunkra legérdekesebb tanulmányából, amely a térbeli, időbeli és szellemi-kulturális „keresztikötődésekről” szól.

Görög katolikus ruszinok és magyarok Kárpátalján merre tovább?

Kárpátalján napjainkban mintegy 400 ezer görög katolikus vallású hívő él. A hajdani Északkeleti-Felvidék e központi területén, amely lényegében Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyéket jelentette, három és fél évszázada laknak görög katolikusok, akiknek döntő része ruszin nemzetiségű. Az utóbbiak ősei a XIII. század második felében jelennek meg a mai Kárpátalja területén, latinos nevükön- rutének, másként magyar-oroszok, rusznyákok... Az 1241-42.-évi tatárjárás után IV. Béla királyunk várakkal, új védelmi rendszert épített ki ezen a vidéken is, és megkezdte a gyeptű benépesítését. A király e vidéken, hatalmas birtokokat adományozott híveinek, s az új földesurak a tatárjárás mérhetetlen embervesztése után onnan hoztak telepeseket, ahonnan tudtak. A közelség miatt ez elsősorban a Kárpátok északi és északkeleti oldaláról történt, Halicsból és Podoliából, ahol ez időben ruszinok és ukránok éltek. Az ukrán államiség ugyanis ekkor még

ismeretlen volt, az Ukrajna kifejezés- határszél, peremvidék értelemben- egy XII. századi óorosz krónikából ismeretes, mint a Kijevi Rusz délnyugati területeinek a neve. Ezt követően- a hivatalos történetírás szerint- az ukrán nép kialakulása 3-4 évszázadig tartott. Halics és Podolia ez időben egyébként a Lengyel Királysághoz tartozott. A XVI-XVII. Századi sorozatos kozák felkelések 1654-ben a mai Ukrajnának a Dnyeper folyó bal partján lévő része- Kijevvel együtt- Oroszországhoz került. Mindezeket azért volt fontos megemlíteni, mert a hivatalos ukrán álláspont szerint, ma Kárpátalján nem ruszinok, hanem ukránok élnek. Mint említettük, a tatárjárás után ruszinokat, azaz „oroszoikat” telepítettek le a magyar földesurak a hajdani Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyék területére, amely a későbbi századokban is folytatódott és csak a XVII. Század elején fejeződött be. A latin nyelvű okleveleinkben ruténeknek nevezett emberek nem egységes nemzetként

Huculok az 1920-as években

vagy népcsoportként érkeztek, hanem a kenézek vezették őket új lakhelyükre különböző időkben és helyekről erdőirtásra és földfoglalásra, falvak építésére. Ezt bizonyítja az is, hogy a rutének vagy ruszinok sem nyelviileg sem szomatológiailag, sőt ruhaviseletükben nem voltak homogének. A rutének egyik legnagyobb betelepülő raja Koriatovics vagy Korjátovics Tódor podoliai herceg vezetésével érkezett 1397-ben a mai Kárpátalja területére, ahol Zsigmond király Munkács várát adományozta a főúrnak. A herceg kíséroeinek számát egyesek 40 ezer főre, sőt családra teszik, (ez nyilvánvaló túlzás, hisz akinek ekkora népe van, nincs oka menekülésre). A herceg betelepülésének tényét egyes történészek „Kárpátalja, mint ősi ukrán föld” hivatalos hangoztatásának az igazolására igyekeznek felhasználni. A nyelvtudomány is megerősíti, hogy a Kárpátalján élő ruszinok nem ukránok, hanem a nyolc évszázados együttélés során közép-szláv néppé formálódtak, Kárpát-medencei tudattal. Alexander Dulicsenko, az észtországi Tartu egyetemének professzora mutatta ki 1995-ben megjelent művében, hogy a bácsszerémi, azaz /jugoszláviai/ vajdasági ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, miként az ukrán hivatalos álláspont bizonygatja, hanem önálló képződmény és nem rokon az ukrán nyelvvel.

A ruszinok első csoportjai ortodox, azaz pravoszláv – jelentése igaz hit, vagy igaz hitű – vallású embereként érkeztek az Észak-keleti Felvidékre. Lelki gondozásukat a XV. Század közepétől Munkácsról már püspökség irányította, amit Mátyás királynak egy 1458. augusztus 14.-én kelt oklevele is megerősít. Eszerint a Munkácson, a Szent Miklós tiszteletére szentelt bazilika kolostor apátja ez időben valós joghatóságot gyakorolt a pravoszláv hitű rutének felett... 1491-től folyamatos a munkácsi ortodox püspökök sora. A kolostor szerzetesei közül választották őket és joghatóságukat Kassától Máramarosig gyakorolták Magyarország északkeleti vidékén, sőt azt kiterjesztették a távolabbi magyarlakta tájak – Érmellék, Bodroghöz, Nyírség, Hajdúság, Nagykunság – magyar ajkú bizánci szertartású keresztényeire is...

Több kisebb részunió kivül az 1596-os breszt-litovszki unió után az ungvári volt a legjelentősebb, amikor 1646. április 24.-én az ungvári Vártemplomban Parthénus Péter szerzetes vezetésével 63 rutén pravoszláv (ruszin) pap letette a katolikus hitvallást Jakusics György egri püspök kezébe és engedelmességet fogadott X.Ince pápának és utódainak.

Ezzel megvalósult a Rómával való egyesülés és létrejött a magyarországi görög katolikus, vagy unitus egyház. Híveit bizánci szertartású vagy rítusú katolikusoknak is nevezik. Munkácsi püspökként Parthénusnak 1655-ben további 400 görög keleti papot sikerült megnyernie Rómának. Ezt követően Kollonich Lipót hercegprímás és De Camellis vagy Camillis József munkácsi püspök megszilárdította az ungvári uniót. Az utóbbi rakta le a máramarosi huculok vallási uniójának az alapjait, amely azonban csak a halála után másfél évtizeddel, 1721-ben valósult meg. Az ungvári unió után csak több, mint egy évszázaddal alakult ki az önálló egyházszervezet, amikor XIV. Kelemen pápa 1771. szeptember 19.-én kiadta Exima regalium kezdetű bulláját, amely elrendelte a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye felállítását. Püspöke felsőbb hatóságának, vagyis metropolitájának az esztergomi érseket nevezte ki...

A 13 északkeleti vármegyében, Szepestől Máramarosig fekvő egyházmegye megszerzése Bacsinszky András (1772-1809) nevéhez fűződik, akit máig a munkácsi püspökség egyik legjelentősebb főpásztorának tartanak. Sokat tett ruszin népe felemeléséért. Mindez anyanyelvű iskoláztatási, vallásérkölcsei nevelési programja körleveleiből kibontható.

A hatalmas – 49 négyzetkilométer- kiterjedésű munkácsi egyházmegye kormányzása nem volt könnyű, ezért a XIX. Században három alkalommal került sor területének csökkentésére új egyházmegyék szervezésével... A folyamat befejezésével jött létre a döntően ruszin jellegű Munkácsi Görög Katolikus Püspökség. Kárpátalján a ruszin nép és a görög katolikus egyház sorsa összefonódott, sőt a ruszin etnikum ezen egyház keretében vált nemzetné, ruszinná, és nem orosz, szlovák vagy ukránná. Az 1920.-évi impériumváltozás, a terület Csehszlovákiához való csatolása a görög katolikus egyház helyzetének a megváltoztatását hozta... Kárpátalja újbóli Magyarországhoz való tartozása idején, 1938- 1944 között, a görög katolikus egyház ismét betölthette korábbi nemzetfenntartó szerepét a ruszin nép életében. A terület szovjet megszállásának első heteiben, már 1944 végén a munkácsi pravoszláv püspökség küldöttséget menesztett a szovjet fővárosba, hogy az egyházmegyét csatolják a moszkvai patriarchátushoz. Megkezdődtek a görög katolikus egyház elleni mind erősebb támadások...

(Folytatjuk)

Botlik József

„Aki megsokszorozza a Kárpátok szépségeit” Soltész Zoltán festőművész Kapás, Ung megye, 1909.- Ungvár, 1990.

Boksay József tanítványa és sok tekintetben követője volt. 1929-ben fejezte be az ungvári gimnáziumot. 1930-33 között Boksay és Erdélyi szabadiskoláját látogatta, majd a papi pályát választotta. A háború előtt Uzsonkon, Turicskán volt görög katolikus pap. 1939-ben tagja lett a magyar Képzőművészeti Szövetségnek. 1944-ben lemondott parókiájáról, Ungvárra költözött. Egy ideig bútorgyári munkaként dolgozott, majd bekapcsolódott a Kárpátaljai Képzőművészeti Szövetség munkájába. 1949-től Moszkva, Leningrád, Kijev, Lemberg múzeumaiban is kiállították

műveit, de alkotásai nagy sikert arattak Japánban is. 1974-ben a tókiai Hekassó Művész-szalón mintegy negyven alkotását vásárolta meg. Egyike volt Kárpátalja legnépszerűbb alkotóinak. A 40-es évek elején még zsánerképeket és portrékat, de 1945 után már csak tájképet fest. Vásznaiban a „...hegykaréj hatalmas ívű ölelésében a kis piros tetős kolocsavai házak, a két zord óriás a Hoverla és a Pietrosz monumentálisan fenséges szembenézése, a játékos Borzsa-völgyi domboldal, a lassan alföldre lépő, megjuhászodó makrancos Tisza panorámáinak nagy

lélegzetű, ködös-talányos látványai Huszt vidékén, és a művész szűkebb pátriája- az Ung-völgy, az Uzsoki-hágó környékének látóidegenként kellemesen bizsergető, különös

fénytörései, mindez az évnek és a napnak minden szakában, napsütésben, esőben, ködben tűnnek elénk”.

Forrásanyag:
Kárpátaljai művelődéstörténeti kislexikon

Dobránszky Adolf **társadalomtudós, politikus, főispán** **születésének 190. évfordulójára emlékezünk**

1817. december 6. Rudló (Zemplén megye) – 1901. március 19. Innsbruck

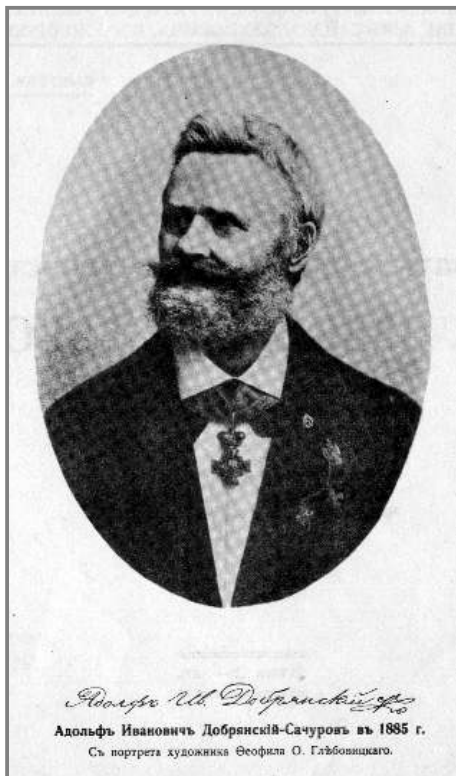
Dobránszky Adolf életpályájának megítélése nem volt egyértelmű, már a történelmi háttér bonyolultsága is nehezítette elismertségét. Az alábbi forrásmunka részletének közlésével szeretnénk életútját jobban megértetni, megismerni. Társadalomtudósként, politikusként egyaránt sokat tett a ruszin nyelv megőrzéséért és a nemzetség megmaradásáért.

A ruszin ruszofil irányzat egyik kezdeményezője volt. Édesapja révén görög katolikus ruszin papi családból származott. Édesanyja- Szepesházy Sarolta- több nyelvet anyanyelvi szinten beszélő- német nemzetiségű volt.

Középiskoláit Lőcsén, Miskolcon és Lembergben végezte. Egerben jogi, Selmecen bányamérnöki képesítést szerzett. Az 1848-49-es szabadságharc idején Ausztria pártján állt. Lembergbe menekült, ahol az ukrán Nemzeti Tanácsban, mint a kárpátaljai ruszinok („oroszk”) képviselője tevékenykedett. Az 1848. június 2.-án Prágában megnyílt szláv kongresszuson indítványozta, hogy Ausztria-Magyarország a galíciai ukrán és a kárpátaljai ruszin területekből szervezzene önálló vajdaságot. 1849. szeptember 17.-én Bécsben, tagja volt annak a

küldöttségnek, amely a ruszinok egy részének politikai követeléseit tartalmazó memorandummal fordult báró Séringer Károlyhoz, a magyarországi ügyek teljes hatalmú biztosához. A memorandum az alábbi követeléseket

tartalmazta: a ruszinokat ismerjék el politikai nemzetnek, szervezzenek közigazgatási területeket azokon a vidékeken, ahol legalább 15 ezer főnyi ruszin lakosság él, alapítsanak ruszin tannyelvű középiskolákat. Ungváron nyissanak akadémiát és engedélyezzék a kárpátaljai diákok lemergi tanulmányait, az ottani egyetemen állítsanak fel ruszin tanszéket. Továbbiakban: tegyék lehetővé a ruszin nyelv és általában a cirillika használatát, a polgári hivatalokban és a császári hadsereg tiszti kötelékében a hatóságok arányosan alkalmazzanak ruszin származásúakat, a katonaságnál pedig görög katolikus tábori papokat, rendezzék a ruszin tisztviselők, papok és tanítók fizetését. Kérték, hogy Bécsben kiadhassanak egy közös kárpátaljai-galíciai újságot, amelyet az állam anyagilag támogat. A memorandummal nem érték el tulajdonképpeni céljukat, a Kárpátok két oldalán lakó ruszinok autonóm vajdaságának létrehozását, de hatása így is volt. Dobránszkyknak szerepe

volt abban, hogy a német hivatalos nyelv bevezetésekor az anyanyelvi oktatás továbbra is megmaradt a görög katolikus ruszin elemi iskolákban. Dobránszky, az osztrákok iránti hűsége jutalmául az 50-es években, magas állami beosztást kapott. A négy kárpátaljai ruszinok által is lakott vármegye: Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros főispánja volt. Az 1864-ben alapított ruszofil irányzatú Szent Bazil Társaság elnökének választották. 1865-1868 – évek között a Sáros-megyei makovicai körzet országgyűlési képviselője volt. 1867-es kiegyezés után kilépett az állam szolgálatából és ruszin társadalmi szerveződésekben, egyesületekben tevékenykedett. Néhány évig még részt vett politikai alapú egyházi jogi

vitákban, amelyekben a görög katolikus ruszin egyházi autonómiát védelmezte. Az 1870-es évek elejétől javarészt írással foglalkozott. 1892-ben nevelt lányával, Grabár Olgával együtt bíróság elé állították hazaárulás vádjával.

1892. júniusában felmentették a vád alól. Dobránszky ezután Bécsbe költözött, majd Innsbruckba. Itt töltötte élete hátralevő részét.

*Forrásanyag:
Dobos Sz. A. N. Dobránszky,
Eperjes, 1956, Botlik, Bp. 1997.*

„Az internetkultúrától a kulturális tartalmakig”

A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus a Hagyományok Házában 2008. január 24.-én országos konferenciát szervezett „Az internetkultúrától a kulturális tartalmakig” címmel.

A rendezők célja, hogy olyan hatékony, rendszer-szemléletű intézkedések jöjjenek létre, amelyek korunk technológiai vívmányainak széles körű alkalmazására épül. Ez egyfelől javítaná a közművelődés infrastruktúráját, másfelől innovatív módon előtérbe helyezi a közösség-készség-és kompetenciafejlesztést.

„Együtt Európában- Együtt Magyarországon”-beavatkozás a magyarországi kisebbségek közművelődésének fejlesztésére

Cél: A Magyar Köztársaság területén élő, magyar állampolgárságú nemzeti és etnikai kisebbségek nyelvének, tárgyi és szellemi kultúrájának, történelmi hagyományainak megőrzése, ápolása és gyarapítása.

„A Magyar Köztársaság területén élő, magyar állampolgárságú nemzeti és etnikai kisebbségek nyelve, tárgyi és szellemi kultúrája, történelmi hagyományai, valamint a kisebbségi létükkel összefüggő más sajátosságaik..., különleges értékek, megőrzésük, ápolásuk és gyarapításuk nemcsak a nemzeti és etnikai kisebbségek alapvető joga, de a magyar nemzet, végső soron pedig az államok és nemzetek közösségének érdeke is”.

(A módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt 1993. évi LXXVII. Törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól. Preambulum).

Feladat, hogy a Közművelődési Főosztály Stratégiájában felsorolt valamennyi beavatkozásban legyen biztosítva a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek bevonása, részvétele.

Ennek érdekében: évente figyelemmel kell kísérni az NKA gyakorlatát a hazai kisebbségek támogatása terén, mivel a kisebbségi közalapít-

ványok pénzügyi eszközei elégtelenek a jelentkező igények kielégítésére, tekintettel az egyre bővülő kisebbségi intézményi hálózatra és a feladatok nagyságára... A célkitűzések megvalósulásában különösen fontos és nélkülözhetetlen a partnerség erősítése az országos szakmai intézményekkel, a civil és az érdekvédelmi szervezetekkel egyaránt. Így a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátussal (MMIKL), a Hagyományok Házával, a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek országos önkormányzatainak kulturális intézményeivel, civil kulturális ernyőszervezeteivel, kulturális szakmai szervezeteivel.

Eredmény: a kisebbségi közművelődési tevékenység szakmai segítése és a színvonalas munkához a támogatás biztosítása révén gyarapodhat a nemzeti és etnikai kisebbségek közösségi művelődési tevékenysége, tartalmi és formai vonatkozásokban egyaránt. Felszámolhatóvá válnak azok a hátrányok, amelyek a hazai kisebbségi kultúrák kutatását, bemutatkozását korábban negatívan befolyásolták. A magyarországi nemzeti kisebbségek kezdeményezései az egyes térségek igényeit figyelembe vevő közművelődési programok szerves részét képezhetik.

*Forrásanyag:
Közösségi Művelődés (2007. szeptember)
Közművelődési stratégia.*

Dr. Beszkid Sándor

Kárpátalja alkormányzójának tevékenysége

Tisztelt Olvasóink! Dr. Bajza Endrére is emlékezve és tisztelegve közöljük egyik értékes írását.

Dr. Beszkid Sándor 1887. január 15.-én Abaújszántón született. Édesapja Beszkid Sándor, görög katolikus paróchus, édesanyja Janiczky Mária.

Középiskolába Kézsmárkon, Eperjesen járt, Budapesten érettségizett. Tanulmányait Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi Karán folytatta. 1912-ben avatták jogtudományi doktorrá. Az 1912-1919-es években Debrecenben, a városi oktatási osztályon vállalt munkát, ahol jogász tevékenysége mellett kultúrtörténeti érdeklődését is kielégíthette. Elfoglaltsága lehetővé tette, hogy tanulmányozza az egyiptomiak, a görögök, a rómaiak ókori történelmét, a távoli múltban élt filozófusok, matematikusok, természettudósok műveit. Kolozsváron kiadott „T. Lucretius Carus görög mesterei” c. könyvében például, kellő részletességgel foglalkozott azoknak a görög tudósoknak: Epedokles, Posedonios, Hipokrates, Aristoteles, Platon megállapításaival, amelyek megalapozták a filozófiát, a társadalom életét meghatározó jogtudományt és a természettudományt. Időközben az eperjesi püspök áthelyezte édesapját paróchusnak a Felvidékre. Az I. Világháború befejező eseményei, majd a Károlyi és a Kún-Szamuelli politikával, diktatúrával egyet nem értő ifjú arra kényszerült, hogy debreceni állásáról lemondjon és a szüleihez utazzon. Miután a Felvidéket megszálló francia csapatok elfoglalták lakóhelyét, a katonai felszólításnak engedelmeskedve, jelentkezett a parancsnokságon. Hennogue tábornok, a franciák is jól beszélő diplomás fiatalembert, kihallgatásra kérte. Tárgyalásuk eredményeként, dr. Beszkid Sándort, ungvári székhellyel az iskolai ügyek referensévé nevezték ki és megbízták az oktatást segítő intézkedések kidolgozásával. Így vált egy nagy jelentőségű feladat felelőssévé. 1920-ban rendeletet adott ki a megszerzett magyar bizonyítványok, oklevelek érvényességéről, következőképpen a cseh hatóságok által előírt kiegészítő vizsgák mellőzéséről. A rendelet a nyelvhasználatra is utalt. Például, a többségében magyar lakta területeken, a hivatalokban lehetővé tették a magyar nyelvű ügyintézkedést, a nyomtatványokat, feliratokat pedig három nyelven: csehül, ruszinul, magyarul kellett kiírni. Kiépítették az iskolák hálózatát. Közülük 507 iskolában ruszin, 211 iskolában cseh, 117 iskolában magyar, 12 iskolában pedig német, román és héber nyelven oktattak... A felekezeti iskolák felügyelete az egyházakra tartozott, de az államtól is kaptak támogatást. A beregszászi izraelita hitközség – például- 1921-ben elismerő köszönettel

Dr. Beszkid Sándor

publikálta a napilapokban héber tannyelvű iskolájuk hírét. A francia katonák fokozatos kivonulásával kezdetét vette a prágai kormány által irányított polgári közigazgatás. Az oktatás mellett a vallási és a kulturális ügyek referensévé is dr. Beszkid Sándort nevezték ki. Munkakörének bővülésével egyetértett, mert arra törekedett, hogy Kárpátalja lakossága ne csak iskolázottabb, képzetesebb, hanem erkölcsösebb is legyen. Dr. Beszkid Sándor- a görög katolikus pap fiarészleghajlás nélkül mindenkin segített. Intézkedései folytán lehetővé váltak különböző sajtótermékek kiadása, egyesületek létrehozása, színházi társulatok, dalárdák, népi és egyházi együttesek működtetése, szerepeltetése. Kezdetben 30 ruszin, orosz, ukrán, 4 cseh, 22 magyar és 5 héber nyelvű újság jelent meg. Majdnem 300 új egyesület jött létre. Az alkotók, művészek folyamatos és zavartalan tevékenységét Ungváron felépített kultúrházzal segítette. Kiemelkedő értékeket teremtő ruszin hazafiak emlékét megőrkítő szobrokat avattak fel ebben az időben (J. Fencik, A. Dobránszkij, A. Mitrák) Dr. Beszkid Sándor a magyarországi kulturális életet ösztönző példának tekintette. Engedélyezte a Magyarországon megjelenő napilapok terjesztését. Hozzájárult Dohnányi Ernő zongoraművész, Basilides

Mária, Sándor Erzsébet operaénekesek és Somlay Artúr, Beregi Oszkár színművészek, valamint Karinthy Frigyes író fellépéséhez Beregszászon, Munkácson és Ungváron. 1923 augusztusában a Ferencváros labdarúgó csapata érkezhett Ungvárra barátságos mérkőzésre. Ennek eredményeként Kárpátalján a sportolást sokan követték. A magyar kisebbségnek- abban az időben- az egyesületi jogszabályok lehetővé tették 1922 december 31.-én és 1923. január 1.-én Petőfi Sándor 100.- születésnapjának méltó megünneplését. Ezen a rendezvényen Mecs László, premontrai kanonok tartott irodalmi estet és mondott – öntudatot erősítő- beszédet. Ezt követően megalakult „A csehszlovákiai Magyar Liga”, amely legfontosabb feladatának a magyar anyanyelv megmaradását, folyamatos használatát tekintette. Haba Ferenc tanár Ungváron, Munkácson, Beregszászon, Nagyszőlősen és Huszton magyar cserkészmozgalmat szervezett és cserkész újsá-

Dr. Beszkid Sándor

got szerkesztett... Dr. Beszkid Sándor tevékenységét, eredményeit Csehszlovákia kormánya azzal ismerte el, hogy 1930-ban kinevezték a Kárpátaljai Országos Hivatal kulturális, oktatási és vallásügyi főtanácsossá, majd gazdasági referenssé. A 30-as évek világgazdasági válságában a nélkülözésekkel terhelt, înséges időket Kárpátalján- hatékony gazdasági politikával, intézkedésekkel- megszüntető gazdasági referenst a lakosság- jólétének megteremtőjeként tisztelte. Az önzetlenül végzett igen eredményes munka elismeréseként, dr. Hodzsa Milán, Csehszlovákia miniszterelnöke dr. Beszkid Sándort kinevezte a Kárpátaljai Kormányzói Hivatal vezető főtanácsosává. Kárpátalja kormányzója ekkor a soron következő értekezletre hívta össze a politikai pártokat, a társadalmi szervezetek vezetőit, hogy megbeszéljék a kormányzói hivatal szervezetének, hatáskörének változtatását. A megjelentek elfogadták az Alkormányzói Hivatal létesítésére vonatkozó javaslatot. Ennek hatáskörébe tartozott volna: a közigazgatási, jogi, ipari és a kereskedelmi apparátus irányítása, rendszeres felügyelete, továbbá a zavartalan együttműködés biztosítása a csehszlovák kormánnyal. Az utóbbi feladatot a kormányzó azzal indokolta, hogy Antonin Rozsypal, a csehszlovák kormány ungvári Országos Hivatalának cseh nemzetiségű elnöke 14- éves szolgálat után nyugdíjba ment, utódja nincs, ezért javasolja a cseh hivatal felszámolását és hatáskörének átadását az Alkormányzói Hivatalba. Alkormányzóvá dr. Beszkid Sándort javasolta, eddigi tevékenységét, eredményeit, rátermettségét részletesen ismertetve. Az értekezlet a kormányzó javaslataival egyetértett, azokat mind elfogadta. Hrabar Konstantin kormányzó felterjesztése dr. Benes Eduárd, Csehszlovákia elnöke későn reagált és csak 1938. október 1-től nevezte ki dr. Beszkid Sándort Kárpátalja alkormányzójává.

A bécsi döntés eredményeként Ungvár – 1938.

november 10.-én-visszatért az anyaországához. 1939. március 14-18 napjaiban, honvédeink egész Kárpátalját Magyarországhoz csatolták. A katonai közigazgatás megszűntével, 1939. július 7.-én, Perényi Zsigmond kormányzói biztos, dr. Beszkid Sándort a polgári közigazgatás belügyi tanácsosává nevezte ki. Egyben felkérte, hogy állítsa össze a terület leendő közigazgatási tisztviselőinek névjegyzékét, lehetőleg ruszin származású lakosok figyelembevételével, akik magyarul és ruszinul egyaránt jól beszélnek. Dr. Beszkid Sándor feladatát három nap alatt – Teleki Pál miniszterelnök elismerését is kiérdemelve – oldotta meg. Ezt követően kérte felmentését. A magyar kormány kérését akceptálta, folyamatban lévő államtitkári kinevezését, múltját irányadónak tekintve, nyugdíjazta. Ezután dr. Beszkid Sándor, a felelősségteljes, hosszú folyamatos munkától elfáradva, feleségével- Fenczik Olgával, Ungvárról Kassára költözött. A II. Világháború befejeztével, az újra szervezett Csehszlovák Köztársaságban sem vállalt politikai, társadalmi tevékenységet. Visszavonultan élt Kassán 1975. november 26.-án bekövetkezett haláláig. Megteremtve a ruszin nép társadalmi, politikai, kulturális és gazdasági felemelkedését kiérdemelte mindannyiunk tiszteletét és nagyrabecsülését. Emlékét örökké őrizni fogjuk!

Bajza Endre

Dr. Bajza Endre

Budapest 2004.01.08.

Pályáztak a kisebbségi önkormányzatok Több feladat, több támogatás

A kisebbségi önkormányzatok február 1-ig nyújthatják be támogatási igényüket a feladatok teljesítésével arányos támogatásra. Az év elejétől a kormány az elvégzett feladatok alapján, differenciáltan támogatja a kisebbségi önkormányzatokat.

A pályázatokat a Magyar Államkincstár illetékes regionális igazgatóságához kellett benyújtani. A sikeres pályázatok támogatását április 15.-e után kezdik utalni.

A kormány 2007. végén rendeletben szabályozta a kisebbségi önkormányzatok differenciált költségvetési

támogatásával kapcsolatos kérdéseket. A január 1-től hatályos kormányrendelet értelmében az egyes kisebbségi önkormányzatok, az általános működési támogatás mellett, a feladataik teljesítésével arányosan kaphatnak támogatást. A vállalt feladatokat a Magyar Államkincstárhoz eljuttatott igénylőlapon kell feltüntetni és az illetékes települési jegyző ellenjegyzésével ellátni. Az igénylőlapokon feltüntetett feladatok pontozása alapján és a feladatok teljesítése arányában derül ki, hogy mekkora többlettámogatás jár az egyes kisebbségi önkormányzatoknak.

Kiadja az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat.
Felelős kiadó: Manailó András (ORKÖ elnöke)

A szerkesztobizottság:

Kisfalviné Ortutay Mária - szerkeszto:

Ádám Éva - szerző, szerkesztőségi titkár:

A szerkesztőség címe:

1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.

Tel./Fax: (06-1) 220-8005

E-mail: ruszinok@freemail.hu

[http:// www.ruszinvilag.hu](http://www.ruszinvilag.hu)

Nyomdai munkálatok: Starfish Média Kft.